

סילבוס לקורס "תיאוריה חברתית ביקורתית"

ד"ר איריס מאיר
סמסטר א' תשע"ו

תיאור השיעור :

תכלית התיאוריה החברתית ביקורתית, אשר התכוננה ככזו על ידי הוגי אסכולת פרנקפורט, לחולל, באמצעות הדיון הפילוסופי הביקורתי, את האפשרות לשינוי ממשי של המציאות. בשיעור זה יוצגו סוגיות ופרקים מרכזיים בתולדות התיאוריה הביקורתית, החל משורשיה המוקדמים בהגות היגל ועד להוגי אסכולת פרנקפורט אשר טבעו את המונח. הסקירה תכלול מבוא קצר לשיטת היגל (תוך דגש על 'הדיאלקטיקה של האדון והעבד'); ביקורת הכלכלה המדינית של מארקס; מושג האידיאולוגיה של מארקס ואנגלס; ערעור יסודות המחשבה הביקורתית בהגות ניטשה; תפישת החברה היחד ממדיית של מרקוזה וביקורת אבדן הרציונאליות בטקסטים של אדורנו והורקהיימר.

פירוט נושאי השיעורים :

- שיעור 1 – היגל: מבוא מושגי ותפישת ההתפתחות הדיאלקטית.
- שיעור 2 – היגל: על "עצמאותה ואי עצמאותה של התודעה העצמית: אדנות ועבדות".
- שיעור 3 – מארקס: תפישת האדם של מארקס; מושג העבודה; הביקורת על הקפיטליזם; "ממלכת החירות".
- שיעור 4 – ניטשה: הביקורת על החברה הבורגנית ועל הקיום האנושי הלא-אותנטי.
- שיעור 5 – אדורנו והורקהיימר: דיון במושג "תיאוריה ביקורתית".
- שיעור 6 – אדורנו והורקהיימר: על הדיאלקטיקה של הנאורות; חרושת התרבות; ביקורת הפוזיטיביזם.
- שיעור 7 – הורקהיימר: על התבונה האינסטרומנטלית ועל שקיעת האינדיבידואל.
- שיעור 8 – מרקוזה: תיאור החברה החד-ממדית ודיון בבעיית השחרור בחברה חד-ממדית.
- שיעור 9 – מרקוזה: על אפשרות התמורה הביולוגית של האדם נוכח "עקרון הביצוע ההישגי" ו"הטרמידור הנפשי".
- שיעור 10-11 – פרום: על משמעותה של "תורת זכות האם" בימינו ואפשרויות השחרור הטמונות בה.
- שיעור 12 – בלוך: פירוש מושג התקווה כאפשרות ריאלית המתווכת בין התיאוריה לפראקסיס.

רשימת קריאה של ספרות ראשונית:

- אדורנו, ת., והורקהיימר, מ., מבחר אסכולת פרנקפורט, עמ' 158-141, 231-205, תל אביב: ספרית פועלים, 1993.
- אדורנו, ת. והורקהיימר, מ., הדיאלקטיקה של הנאורות (פרק ראשון). מטאפורה 5, חורף, 2002.
- בלוך, א., קארל מארקס והאנושיות, כתבים נבחרים, תל אביב: ספרית פועלים, 1987.

- הורקהיימר, מ., עלייתו ונפילתו של האינדיבידואל, ליקוי מאורות התבונה, ירושלים: הוצאת שלם, 2010.
- היגל, פ., ג., *הדיאלקטיקה של האדון והעבד*, תל אביב: עם עובד, 1978.
- מארקס, ק., כתבי יד כלכליים פילוסופיים: פרקים ד', ז' ח', *כתבי שחרות*, מרחביה: ספרית פועלים, 1965.
- מארקס, ק., ואנגלס, פ., *המאניפסט הקומוניסטי*, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1985.
- מרקוזה, ה., *ארוס וציוויליזציה*, פרק 4, תל-אביב: ספרית פועלים, 1978.
- מרקוזה, ה., *האדם החד-ממדי*, עמ' 33-11, 197-225, תל-אביב: ספרית הפועלים, 1970.
- ניטשה, פ., *מסות על חינוך לתרבות*, ירושלים: מאגנס, תשנ"ט.
- פרום, א., תורת זכות האם ושייכותה לפסיכולוגיה החברתית, *משבר הפסיכואנליזה*, ירושלים: רובינשטיין, 1975.